

- PROFOUS, A. (1947–1957): *Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny*, I. 1947 (2. vyd. 1954), II. 1949, III. 1951, IV. 1957 (spolu s J. Svobodou). Praha: I.–III. Česká akademie věd a umění, IV. Nakladatelství ČSAV.
- SVOBODA, J. – ŠMILAUER, V. (1960): *Místní jména v Čechách, V. Dodatky k dílu Antonína Profouse*. Praha: Nakladatelství ČSAV.
- ŠMILAUER, V. (1969): *Atlas místních jmen v Čechách I, II*. Praha: Místopisná komise ČSAV.
- WENZEL, W. (2021): Ziel und Gestaltung eines slawischen Ortsnamenatlases. *Acta onomastica*, 1, s. 140–150.

Jana Matúšová
ja.matusova@seznam.cz
Společná 2192/5
182 00 Praha 8 – Libeň

Любов О с т а ш (Львів)

MARCIN KOJDER: ANTROPONIMIA HISTORYCZNA WIERNYCH CHEŁMSKIEJ DIECEZJI GRECKO-UNICKIEJ (1662–1810). Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej 2019, 394 s., ISBN 978-83-227-9198-1

Історичну антропоніміку Славії поповнила публікація відомого польського ономаста М. Койдера “Antroponimia historyczna wiernych chełmskiej diecezji grecko-unickiej (1662–1810)” (Люблін, 2019). Праця з вивчення історичних онімів – це завжди результат багаторічних наполегливих зусиль дослідника. Нещодавно польська ономастика уже вітала серйозні видання Ірени Митнік, у яких проаналізовано антропонімію Холмщини у XVI–XVII ст. (Mytnik, 2017a; Mytnik, 2017b). Поява монографії М. Койдера – це ще один успіх у царині польської історичної антропоніміки.

У вступі рецензованої роботи (с. 7–22) чітко визначено часові та територіальні межі дослідження антропонімії: 1662–1810 рр., територія східної Люблінщини. Подано докладну характеристику використаних джерел – метричних документів греко-католицьких парафій, які зберігаються в Державному архіві м. Любліна (Archiwum Państwowe w Lublinie), описано мовні особливості документів. Джерельна база надзвичайно багата, автентична, цікава не лише для антропонімістів, але й для діалектологів, істориків тощо. Історичний антропонімний матеріал автор послідовно розподіляє на три масиви:

північний (південне Підляшшя), центральний (західне Полісся, Холмщина), південний (Розточчя). При кожному із них подано їхні давні назви та відповідники сучасного адміністративно-територіального поділу. Важливим і актуальним є те, що ономастичний аналіз зазначених архівних матеріалів досі не проводився.

Вартим уваги є розуміння терміна прізвище (*nazwisko*), яке автор використовує і тлумачить як прізвище звичаєве (“w znaczeniu nazwiska zwyczajowego, tj. nieobjętego przepisami prawnymi” (с. 20)). І це цілком слушно, бо для вказаного у праці періоду ще не можна говорити про прізвище у сучасному розумінні¹.

Предметом дослідження першого розділу (с. 23–104) є чоловічі імена (усіх – 154), які виявлено у понад 7700 фіксаціях. Структурно розділ поділено на словник чоловічих імен і на аналіз деривативних форм імен. Кожне реєстрове слово подано у сучасній польській, українській, канонічній церковній та латинській формах. У кожній словниковій статті наведено приклади імен відповідно до прийнятого у роботі територіального поділу джерел. Цінним є те, що всі приклади чітко і докладно паспортизовано. Чоловічі імена виявляють фонетичні та словотвірні варіанти на різних територіях (пор. *Andrei* 1700; *Jendrey* 1743; *Анреї* 1713; *Andruch* 1798; *Яндреї* 1700 (с. 27) тощо). Велике розмаїття форм і велику кількість фіксацій виявляють імена *Андрій* (с. 27), *Василь* (с. 29–30), *Григорій* (с. 37–38), *Іван* (с. 41), *Федір* (с. 59–60) тощо, що свідчить і про надзвичайну популярність цих антропонімів у зазначений період. Більшість антропонімів з огляду на характер аналізованих документів виступає у повній формі канонічних церковно-християнських чоловічих імен. Неканонічні імена чи деривативні форми трапляються рідше. У розділі проведено також аналіз чоловічих імен з погляду їх творення. Найбільшою групою виявились утворення з формантом **-ко** (*Демко* 1757; *Dasko* 1721; *Chwedko* 1722; *Ілко* 1693; *Тимко* 1694; *Сєнко* 1704; *Лєвко* 1671 (с. 74–75) тощо).

У другій частині першого розділу автор подає словник жіночих імен та їх аналіз за такою ж схемою, як і попередньо було проведено серед чоловічих онімів. Виявлено 83 форми жіночих антропонімів у понад 4600 фіксаціях, які у документах у більшості випадків виступають у повній формі канонічних церковно-християнських імен. У роботі визначено найбільш поширені на досліджуваних теренах імена. Проаналізовано також деривативні форми жіночих онімів, серед яких найактивнішими виявились імена з формантом **-ка**: (напр., *Настка* 1756; *Natalka* 1703; *Lubka* 1786; *Палажка* 1729; *Паранка* 1731 (с. 102–103) та ін.).

¹ Дослідник української історичної антропонімії М.Л. Худаш використовував термін “прізвищева назва” на позначення історичних іменувань особи на зразок прізвища (Худаш, 1977, с. 100).

У другому розділі монографії (с. 105–234) досліджено чоловічі прізвища з погляду їх походження та структури. Автор розглядає низку типів прізвищ (патронімі з різними суфіксами, відтопонімі, відапелятивні, відіменні, прізвища від назв професій, прізвища від етнічних назв). Ілюструючи той чи інший тип прізвищ, автор подає й відповідний етимон, який став джерелом виникнення прізвища. Як відомо, інколи прізвище може мати й кілька мотивацій. На нашу думку, прізвище, *Krysa* (с. 173) може бути, крім апелятивного, й відіменного походження (пор. чоловіче ім'я *Крысь* (*Крысь*), *Криско* (*Крис-* + *-ко*) < церк. *Крискент*, *Крискетіан* (Осташ, 1995, с. 547). Прізвище *Farion* (с. 216) також може мати відапелятивне походження (пор. фаріон – заст. “інтригант, брехун” (Закревська, 1997, с. 195; Фаріон, 2001, с. 298)). Прізвище *Buta* (с. 171), крім зазначеного автором, може співвідноситися ще з іншими апелятивами (напр., *бут* – “перекладач”), а також може мати відіменне походження (Осташ, 1995, с. 532; Худаш – Демчук, 1991, с. 63). Прізвище *Bas* (с. 170) та прізвища *Galas* (с. 172), *Halas* (с. 179) можна кваліфікувати і як відіменного походження (Осташ, 1995, с. 528; Фаріон, 2001, с. 164). Прізвище *Czuryło* (с. 192), крім зазначеного автором апелятивного етимона, можна кваліфікувати як онім відіменного походження (*Чурило* < *Кирило*) (Керста, 1984, с. 116). Цей розділ монографії містить цікавий і багатий для ономастів матеріал з погляду розмаїття форм імен, які лягли в основу прізвищ. Попри велику кількість варіантів імені *Дмитро*, поданих у першому розділі (пор. *Dmyter*, *Dmytiar*, *Gmeter*, *Gmiter*, *Gmyter* (с. 32), *Дмитро*, *Дімімпіи*, *Део-мимпій*, *Деоเมตรій* (с. 33) тощо), виявляємо у прізвищах ще інші варіанти (пор. *Mitron* (с. 217), *Dymitraniuk* (с. 117), *Gmitroń* (с. 216), *Gmiterek* (с. 144), *Gmitrak* (с. 140) тощо).

У третьому розділі (с. 235–291) проаналізовано жіночі прізвища відповідно до їх типів: прізвища з формантом *-ska*; прізвища з формантами *-owa*, *-icha/-ycha*, *-ka*, *-ina/-yna*, утворені від прізвищ чоловіків; патронімі жіночі прізвища; прізвища, які збігаються з прізвищами чоловіків.

Про способи ідентифікації осіб у метричних книгах йде мова у четвертому розділі монографії (с. 293–304). Автор окремо аналізує, як архівні документи репрезентували дітей (пор. *Снь Макарии* 1714 (с. 294), *dewicu naimia Anna* 1716 (с. 293–294) і т.п.), які існували способи ідентифікації чоловіків, жінок, подружжів та духовних осіб. При ідентифікації чоловіків виявлено двоелементний тип (ім'я + прізвище), у книгах хрещень та поховань можуть бути записи безпрізвищні. Зустрічаються аналітичні форми (поєднання імені та назви місцевості, соціального статусу чи ступеня спорідненості) (пор. *Miron z Lidka* 1700 (с. 295), *Alexey syn Demka Procyka Pracowitego* 1786 (с. 296) та ін.). Зустрічається триелементна форма ідентифікації чоловіків (*Стефанъ Волошин Ковал* 1727 (с. 297) та ін.).

Ідентифікація особи жінки позначалася іменем та прізвищем у формі, утвореній від прізвища чоловіка за допомогою різних суфіксів. Автор виявив

і невелику кількість прикладів апелятивно-пропріального типу ідентифікації жінок (пор. *от Агрипини господини двора Киевецкаго* 1763 (с. 298) та ін.). Залежно від характеру метричних книг (напр., книги поховань) можуть траплятися безпрізвищні форми (пор. *Ягнъшка* 1705 (с. 298)). Одноелементні форми можуть позначати жінку за іменем чоловіка (пор., напр., *Pilipicha* 1701 (с. 299)). Зустрічаються триелементні форми, які складаються з імені жінки та двох маритонімів, які походять від імені та прізвища чоловіка (напр., *Marya Maximicha Sameczukowa* 1726 (с. 300)). У записах пізнішого періоду (XIX ст.) трапляються двоелементні форми ідентифікації жінки, які складаються з імені жінки та прізвища, яке збігається з прізвищем чоловіка (напр., *Marianna Pawluk* 1826 (с. 300)). При ідентифікації подружжів в архівних матеріалах виявлено колективні назви у формі множини, утворені від прізвища чоловіка (напр., *Данишль и Анна Макары* 1719 (с. 301)), хоча інколи трапляються і форми однини (напр., *Іванъ и Екатерина Тимчакъ* 1720 (с. 301)). Автор звертає увагу і на способи ідентифікації духовних осіб, для яких обов'язковою була двоелементна модель називання (ім'я + прізвище) із вказівкою на титул чи посаду (напр., *Іереї Іяковъ Обшанскій* 1700 (с. 303)). Прізвище духовної особи було відтопонімного походження з формантом **-ski** або патронімне з формантом **-owicz/-ewicz**.

У п'ятому розділі (с. 305–310) автор звертає увагу на процес взаємодії двох етносів (українців і поляків), які заселяли східну Люблінщину у зазначений період, на прояви полонізації у метричних записах, що було наслідком полонізації духовенства. Записи у метричних книгах періоду 1662–1778 було зроблено найчастіше кирилицею, від 1714 – латинською мовою, з 1765 – польською мовою. У метричних книгах полонізаційний вплив виявився найбільше на лексичному рівні.

У шостому розділі монографії (с. 311–325) автор робить спробу проаналізувати мовні явища, що простежуються в антропонімі досліджуваної території, яка становить історичне польсько-українське пограниччя, що було заселено переважно українцями, які послуговувалися українською мовою. Досліджувана історична антропонімія XVII–XVIII ст. відображає риси північного та південно-західного наріч української мови. Саме говірками цих наріч послуговувалося населення зазначеної території. Дослідник аналізує фонетичні, словотвірні та лексичні особливості історичних онімів.

Книгу завершують чіткі, сконденсовані та аргументовані висновки (с. 327–337). Викладений історичний антропонімний матеріал уявляють таблиці (усіх – 25), індекс проаналізованих у праці прізвищ. У бібліографії подано перелік архівних джерел, опрацьованих автором, та наукову літературу.

Монографія “*Antroponimia historyczna wiernych chełmskiej diecezji grecko-unickiej (1662–1810)*” М. Койдера – це вагоме наукове дослідження, яке, безсумнівно, збагатить не лише польську, але й слов'янську історичну антропоніміку.

ЛІТЕРАТУРА

- ЗАКРЕВСЬКА, Я. (відп. ред.) (1997): *Гуцульські говірки. Короткий словник*. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича Національної академії наук України.
- КЕРСТА, Р. Й. (1984): *Українська антропонімія XVI ст. Чоловічі іменування*. Київ: Наукова думка.
- ОСТАШ, Р. І. (1995): До походження прізвищевих назв Реєстру (Спроба етимологічного словника). In: О. В. Тодійчук (головний упорядник) – В. В. Страшко – Р. І. Осташ – Р. В. Майборода (упорядники); Ф. П. Шевченко (відп. ред.), *Реєстр Війська Запорозького 1649 року: транслітерація тексту*. Київ: Наукова думка, с. 517–567.
- ФАРІОН, І. (2001): *Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини наприкінці XVIII – початку XIX століття (з етимологічним словником)*. Львів: Літопис.
- ХУДАШ, М. Л. (1977): *З історії української антропонімії*. Київ: Наукова думка.
- ХУДАШ, М. Л. – ДЕМЧУК, М. О. (1991): *Походження українських карпатських і прикарпатських назв населених пунктів (відантропонімії утворення)*. Київ: Наукова думка.
- МΥТНИК, І. (2017a): *Imiennictwo ziemi chełmskiej w XVI–XVII wieku*. Warszawa: Katedra Ukrainistyki, Uniwersytet Warszawski.
- МΥТНИК, І. (2017b): *Słownik historyczno-etymologiczny antropimów ziemi chełmskiej (XVI–XVII wiek)*. Warszawa: Katedra Ukrainistyki, Uniwersytet Warszawski.

Liubov Ostash
liubov.ostash@lnu.edu.ua
Faculty of Philology
Ivan Franko National University of Lviv
Universytetska Street 1
79000 Lviv
UKRAINE

Martina P t á č n í k o v á (Praha)

**DAVID EISNER – JAN HERGESELL (eds.): ČELÁKOVICKÝ
ULIČNÍK I. KATASTRÁLNÍ ÚZEMÍ ČELÁKOVICE.
Čelákovice: Městské muzeum v Čelákovících 2020, 206 s.,
ISBN 978-80-87187-09-8**

Celá řada velkých i malých měst má už dnes zpracovány historii změn názvů svých veřejných prostranství, ať už ve formě rozsáhlejších odborných studií, závě-